

Póra Björk Hjartardóttir

Allur er varinn góður

Orðið *hvað* sem orðræðuögn

1 Inngangur

Orðið *hvað* er ekki eingöngu notað í íslensku talmáli sem hreint spurnarorð í opnum spurningum eins og t.d. *hvað er að fréttu?* (sjá *Íslenska nútímamálsorðabók*).¹ Orðið *hvað* má einnig nota á margvíslegan hátt annan svo sem til að láta í ljós afstöðu til þess sem sagt er, eins og undrun eða aðdáun, eða til að gefa til kynna stefnubreytingu á umræðuefni, sbr. t.d. *Hvað, er hann farinn strax!*, *Hvað þú ert fín!*, *Nema hvað!* (*Íslensk orðabók* 2007). Einnig má nota *hvað* sem eins konar merki frá mælanda m.a. til að beina athyglinni að tilteknum tíma, magni eða heiti og er orðið þá ætíð í innstöðu, þ.e. inni í lotu á undan þeim lið sem tilgreinir tímann eða magnið, eins og sýnt er í (1) og (2), eða sértæka heitið en dæmi af slíkum toga eru umfjöllunarefni þessarar greinar.²

¹ Þakkir fá ritstjóri og ónefndur ritrýnir að fyrri gerð þessarar greinar fyrir gagnmerkar og uppbyggilegar athugasemdir.

² Með lotu er átt við samfellt mál eins mælanda þar til annar fær orðið og lotuskipti verða. Lota getur verið allt frá einu orði upp í margar setningar (sjá t.d. Steensig 2001:39).

(1) *Heimsókn í bústað*: ÍSTAL (04-701-05)³

- 01 A: já það er mjög skemmtilegt gott að vera þarna á Völlum hef ég
 02 hef ég heyrt=
 03 B: =já (.)
 04 A: (x) [(x)]
 05 B: [æðislega] fallett þarna í kring og svona
 06 A: jájá
 → 07 B: ég fór einmitt **hvað** fyrir tveimur árum þá fór ég að heimsækja
 08 þarna fólk sem var að vestan þarna í (.) bústað
 09 A: já
 10 B: og það er orðið svo gróið sko ég man eftir því hérna þegar pabbi
 11 og mamma voru þarna í bústað einhvern tímann

Hér er rætt um tiltekið sumarbústaðahverfi sem B þekkir vel til og lýsir hann hversu mikið hafi gróið þar upp frá þeim tíma þegar for-eldrar hans dvöldu þar fyrir allöngu og þar til hann kom þangað aftur nýlega, fyrir tveimur árum að öllum líkindum sem hann gefur til kynna með því að skjóta inn orðinu *hvað* á undan ártalinu (lína 7). Hér má glögg sjá að ekki er verið að spyrja viðmælandann, inna hann svars á einhverju sem mælanda er ókunnugt um: hann bíður ekki eftir viðbrögðum heldur talar áfram ótrauður. Orðið *já* í línu 9 er ekki svar A heldur endurgjöf, þ.e. A gefur til kynna að hann sé að hlusta og með á nótunum.

Svipað er uppi á teningnum í dæmi (2) þar sem tveir félagar ræða um tölvur og tölvuskjái og hversu stórir þeir séu orðnir. A man ekki nákvæma stærð tölvuskjásins en skýtur á tiltekna tölu (lína 7). Viðbrögð B í línu 10 og framhald samtalsins sýnir enn fremur að þeir eru á einu máli um það að þeir hafi fulla þörf fyrir svo stóra skjái.

(2) *Skjár*: ÍSTAL (07-220-03)

- 01 A: =þeir hafa alltaf verið stórir og (e-) ((diskaglamur)) það er
 02 bara út af sko gæði ((diskaglamur)) (x) byggjast svolítið upp á
 03 dýptinni í
 04 B: já ((andar)) (.)
 05 A: einhvern veginn í bjögun upp á bjögun að gera sko
 06 B: já ((smjattar)) (.) ((diskaglamur))

³ Dæmin sem valin eru í greininni birtast eins og þau voru upphaflega skráð af aðstandendum ÍSTALS-verkefnisins (sjá nánar um ÍSTAL í 2. kafla). Skráningin er gróf og sýnir hvorki hljómræna þætti né nákvæma tímamælda lengd þagna en fylgir að öðru leyti í stórum dráttum hefðbundnum umritunaraðferðum samtalsgreiningar, sbr. t.d. Hutchby og Wooffitt (2008:73–87) (sjá Þórunni Blöndal 2002:7–8). Lykil að umskráningu og þeim táknum sem við hana eru notuð er að finna aftan við greinina sjálfa.

- 07 A: en ég hef einmitt er með **hvað** tuttuguogEinstommu skjá niðri í
 08 vinnu og mér finnst það (.) það er (.) ((brusk)) það er bara
 09 lágmarkið eiginlega ((hlær))
 10 B: jájá já ég meina svo er=
 11 A: =en og svo er ég með fimmtán heima sko ((diskaglamur)) (.) og svo
 12 [held] ég mig bara líka við það ((hlær)) (.)
 13 B: [já]
 14 B: ((diskaglamur)) ég meina þetta er bara (.) um leið og þú ert búinn
 15 að vera eitthvað með svona (þú veist) tuttugu og einn sko þá er
 16 sautján orðið bara ((diskaglamur))
 17 A: já þá er það bara of lítið nánast=
 18 B: =þá er það allt í einu orðið miklu minna en það var í

Orðið *hvað* í dæmum (1) og (2) er glögglega ekki notað til að gefa til kynna að verið sé að bera fram spurningu: það stendur t.d. hvorki fremst í segð né heldur fylgir því sögn eins og í opnum spurningum. Orðið *hvað* er hér notað sem orðræðuögn en annað meginhlutverk agna er að gefa til kynna sjónarhorn mælanda á það sem sagt er, sjá nánar í 3. kafla um einkenni orðræðuagna (Lindström 2008:78–81, Couper-Kuhlen og Selting 2018:493–495).

Hér verður orðræðuögnin *hvað* í innstöðu á undan tíma- og magnliðum, eins og sýnt er í dæmum (1) og (2), og einnig á undan liðum sem innihalda sértækt heiti, tekin til athugunar annars vegar út frá notkun og hins vegar út frá stöðu og venslum við það sem á eftir fer. Í því skyni er leitast við að svara því hvert sé meginhlutverk agnarinnar *hvað* í þessari stöðu og hvers konar málaðgerð hún falli undir.

Skipan efnisins er þannig að í 2. kafla er greint frá efniviðnum sem liggur til grundvallar og þeim aðferðum sem beitt var á hann og í þeim 3. er fjallað um almenn einkenni orðræðuagna og einkanlega agna af þeim toga sem hér eru til umfjöllunar. Gögnin eru tekin til greiningar í 4. kafla og reynt að komast að niðurstöðu um hlutverk og málaðgerðarlega stöðu agnarinnar *hvað* í þeirri notkun sem hér um ræðir. Lokaorð er síðan að finna í 5. kafla.

2 Aðferðir og efniviður

Fræðileg nálgun viðfangsefnisins er í anda samtalsgreiningar (e. *conversation analysis*) og samskiptamálfræði (e. *interactional linguistics*) þar sem lítið er á samtöl og framlag hvers og eins til þess sem ferli sem byggt er upp af mállegum einingum sem þátttakendur bæta stöðugt við og endurskoða eftir því sem samtalinu vindur fram. Mállegar

einingar eru ekki aðeins stök orð eða setningarliðir heldur einnig allt sem frá mælanda kemur svo sem þagnir, hik, tafs, hlátur og annað sem er merkingarbært í orðræðunni. Meginmarkmið þessara rannsóknaraðferða er að kanna virkni hinna mállegu eininga, þ.e. hvaða samskiptalega „merkingu“ þær hafa og áhrif þeirra á gang samtalsins og einnig hvað stýri vali mælanda á einingu hverju sinni. Hverja mállega einingu er því aðeins hægt að skoða út frá því samhengi sem hún verður til í: hvað fer á undan og hvað fylgir í kjölfarið (Sacks, Schegloff og Jefferson 1974, Couper-Kuhlen og Selting 2001).

Dæmin sem greinin byggir á eru öll fengin úr gagnabankanum ÍSTAL, Íslenska talmálsbankanum, sem inniheldur 31 sjálfsprottin vinasamtöl fullorðins fólks á aldrinum 30 til 60 ára, rúmar 20 klukkustundir í heild. Samtölin voru hljóðupptekin, en ekki í mynd, árið 2000. Þátttakendur í samtölunum eru frá tveimur upp í fjóra og taka bæði karlar og konur þátt í flestum samtölunum en þó eru einnig hrein kvennasamtöl og karlasamtöl. Samtölin eru almennt mjög afslöppuð, þrátt fyrir meðvitund þátttakenda um upptökutækið, og fara út um víðan völl og hljóma við hlustun sem sannfærandi eðlilegt talmál við óformlegar aðstæður (sjá nánar um ÍSTAL hjá Þórunni Blöndal 2005:108–110, 2015:20–22).

Samtölin í ÍSTAL henta því vel sem efniviður til að fá hugmynd um notkun á tilteknum orðræðuögnum í íslensku, eins og *hvað* í þessu tilviki, en eitt af því sem einkennir óformlegt talmál er einmitt tíð notkun agna af ýmsu tagi (Couper-Kuhlen og Selting 2018:537). Einnig er efniviðurinn það stór að nokkuð skýr mynd ætti að fást af notkun *hvað* í þeirri stöðu sem hér er til athugunar þannig að unnt sé að lýsa henni og skýra jafnframt, nokkuð nákvæmlega.

Beitt var einfaldri leit á efniviðinn og könnuð öll dæmi með orðmyndinni *hvað*. Þau skipta auðvitað fleiri hundruðum og ekki að óvörum var obbinn af dæmunum um *hvað* í hlutverki spurnarfornafns, eða 548 af 625 dæmum alls. Rúmlega 12% dæmasafnsins mátti greina sem orðræðuögn af margvíslegri gerð, eða 77 dæmi alls. Inni í þessari tölu eru dæmi um *hvað* sem ögn af því tagi sem falla út fyrir ramma þessarar greinar (sbr. upphaf 1. kafla). Einnig falla undir þessa tölu dæmi um *hvað* þar sem spunnið er aftan við orðið þannig að úr verður að forminu til spurnarsetning, *hvað var það*, *hvað heitir það*, *hvað segir maður*.⁴ Dæmi um *hvað*, af þeirri gerð sem hér er til umfjöllunar, þ.e.

⁴ Þótt hér sé að forminu til spurnarsetning mynda orðin eina heild sem er að sumu leyti sambærileg ögninni *hvað* í þeim dæmum sem hér eru til athugunar hvað hlutverk varðar því hér er mælandi ekki í upplýsingaleit þar sem svars er vænst

í innstöðu á undan tíma- og magnliðum og liðum sem innihalda sértækt heiti, reyndust vera 25 alls eða um þriðjungur allra dæma um *hvað* sem orðræðuögn.

Þótt dæmafjöldinn sé ekki mikill í svo stóru gagnasafni er hann engu að síður órækur vitnisburður um að þessi notkun kemur fyrir sem hefur þá væntanlega eitthvert ákveðið hlutverk og skiptir máli fyrir gang samtalsins eins og allt sem mælandi segir eða lætur frá sér, yrt sem óyrt. Til hægðarauka eru þessar tölur settar hér fram í *Töflu 1*.

Heildarfjöldi 625		
Sem spurnarforafn 548	Sem orðræðuögn 77	
	Tími, magn, heiti 25	Annað 52

Tafla 1: Fjöldi dæma um orðið *hvað* og dreifing þeirra eftir hlutverkum.

Gagnabankinn ÍSTAL er að vísu frá 2000 og hugsanlega gætu nýrri gögn, sem reyndar eru ekki fyrir hendi í sama umfangi, leitt eitthvað fleira í ljós sem túlka mætti þá ef til vill sem breytingar á notkun. Það sama mætti segja um gögn frá öðrum aldurshópum svo sem unglingum, sem enn eru aðeins til í takmörkuðum mæli (sbr. *Íslenskt textasafn, Íslenskt unglíngamál*).

3 Orðræðuagnir og lagfæringar

Eins og fram kom í inngangskafli er orðið *hvað* skilgreint sem orðræðuögn í þeirri notkun og stöðu sem hér er til umfjöllunar. Með orðræðuögnum er átt við smáorð af ýmsum toga sem gegna samskiptalegu hlutverki í samræðum og eru eins konar merki frá mælanda um tengingu við það sem á eftir kemur eða undan fór. Agnir eru þannig notaðar annars vegar til að stýra gangi samtalsins, með því t.d. að kalla sérstaklega eftir viðbrögðum viðmælanda, og hins vegar til að láta í ljós afstöðu eða sjónarhorn til þess sem sagt er (sbr. t.d. Couper-Kuhlen og Selting 2018:493–495). Orðræðuagnir eru mjög algengar í töluðu máli og fjölbreyttar og verða aðeins túlkaðar út frá samhengi orðræðunnar eða samtalsins hverju sinni.

Orðræðuagnir hafa ekki sjálfstæða orðmerkingu sem sést best á því að þeim má oft hæglega sleppa úr lotu án þess að grunnmerking segðarinnar breytist, sbr. orðið *hvað* í dæmum (1) og (2) hér að framan.

frá viðmælanda. Dæmi af þessum toga, þótt áhugaverð séu að sumu leyti til samanburðar, verða hins vegar ekki tekin með hér.

Ögnin er innskot, hún brýtur upp formgerðina og rýfur samfelluna í lotunni tímabundið án þess að það hafi nein afgerandi áhrif á merkingarlegt inntak. Að innskoti loknu er haldið áfram þar sem frá var horfið og lokið við lotuna (Lindström 2008:197–200). Orðræðuagnir bæta hins vegar aukavidd í segðina ofan á grunnmerkingu hennar, með þeim eru látin í ljós blæbrigði sem eru mikilvæg fyrir túlkun og skilning á því sem mælandi segir.

Orðræðuagnir eiga sér margar tilsvarendi inntaksorð með eiginlegri merkingu. Sem agnir fá þau oft breytta framburðarmynd sem getur birst í samruna hljóða eða tilfærslu á áherslu eða lengd (Brinton 2017:4). Setningaleg staða þeirra er líka gjarnan önnur en þegar þau hafa inntaksmerkingu (sjá t.d. Aijmer 2002, Couper-Kuhlen og Selting 2018:495). Sameiginlegt einkenni orðræðuagna er einnig það rof sem verður á merkingarvísun við umbreytingu úr inntaksorðum (Couper-Kuhlen og Selting 2018:494).

Orðræðuagnir fyrirfinnast í öllum tungumálum og er íslenska þar engin undantekning. Þær hafa hins vegar ekki verið eins mikið rannsakaðar í íslensku eins og í nágrannamálunum en þó hefur nokkuð verið skrifað um einstakar agnir og má þar fyrst nefna brautryðjendarannsókn Helgu Hilmisdóttur (2007) þar sem aðferðafræði samskiptamálfraði er beitt á íslenskt talmál og orðræðuagnir með áherslu á ögnina *nú*. Notkun og hlutverk nokkurra annarra agna svo sem *er það ekki, sko, þúveist, skilurðu, ókei, bara, ha* hafa einnig verið gerð nokkur skil í öðrum rannsóknum (sjá Þóru Björk Hjartardóttur 2006, 2011, Helgu Hilmisdóttur 2001, 2016, Helgu Hilmisdóttur og Camillu Wide 2000, Þórunni Blöndal 2006, Kolbrúnu Ýri Bjarnadóttur 2009, Rósu Gísladóttur 2015).

Notkun orðsins *hvað* sem orðræðuögn af því tagi sem hér er til umfjöllunar hefur ekki verið könnuð fyrr en snertifletir eru við notkun agnarinnar *ha* (sjá Rósu Gísladóttur 2015) að því leyti að í báðum tilvikum er gripið til þessara agna til að leysa vanda sem komið hefur upp í flæði samtalsins með svokallaðri **lagfæringu** (e. *repair*) en með því hugtaki er átt við mállegar aðgerðir af ýmsu tagi, allt frá orðaleit yfir í hreinar leiðréttingar, sem þátttakendur í samtali nýta sér til að tryggja gagnkvæman skilning við slíkar aðstæður (Schegloff, Jefferson og Sacks 1977, Hutchby og Wooffitt 2008:57–59). Munurinn er hins vegar sá að *ha* beinist að einhverju sem hlustandi hefur ekki heyrt eða skilið hjá þeim sem mælti og er ósk hans um úrbætur af hálfu mælanda (annarssprottin sjálfslagfæring, e. *other-initiated self-repair*) en með *hvað* er það mælandi sjálfur sem ratað hefur í vanda með segð

sína sem hann lagfærir strax á eftir agnarinnskotinu, þ.e. vandamálið liggur hjá honum sjálfum en ekki hlustandanum (sjálfsprottin sjálfs-lagfæring, e. *self-initiated self-repair*).⁵

Lagfæring er afmarkað þriggja liða ferli sem skiptist í rót, merki og niðurstöðu. Rótin (e. *trouble source*) er þá vandinn sem leitast er við að ráða bót á. Merkið (e. *initiation*) er það sem gefur til kynna að upp er kominn vandi, að eitthvað þurfi að snurfusa eða lagfæra. Merkið getur verið óyrt, svo sem afgerandi þagnir eða lenging einstakra hljóða, eða yrt í formi orðræðuagna af einhverju tagi. Lagfæringu lýkur svo með því að skikki er komið á málin, niðurstaða (e. *repair proper*) fæst með því að orð þau sem t.d. leitað var að eða ekki var fullvissa um eru sögð og samtalið getur þá haldið áfram (Schegloff, Jefferson og Sacks 1977).

Orðræðuagnir af svipuðum toga og ögnina *hvað* má finna í öðrum málum, m.a. sænsku, norsku og ensku. Fretheim (1981) sem rannsakað hefur slíkar agnir í norsku, eins og t.d. *nok*, gefur þeim heitið „demper“ og segir þær hafa það hlutverk m.a. að draga úr fullyrðingu sem mælandi sjálfur ber ábyrgð á. Sama má segja um sambærilega ögn í sænsku, *nog*, sem nota má til að tákna að það sem sagt er sé sennilegt (sjá Aijmer 2016, Nilsson 2005, Lindström og Norrby 2016). Hið sama er einnig eitt af mörgum hlutverkum agnarinnar *väl* í sænsku (sjá Aijmer 2015). Enn fremur má draga nokkur líkindi með ögninni *hvað* við eitt af mörgum hlutverkum agnarinnar *like* í amerískri ensku í dæmi eins og *He has, like, six sisters* sem Siegel (2002:40), sem fellir greiningu sína að kenningum Schourups (1985), segir að túlka megi sem svo að: „the speaker asserts merely that he has six sisters, adding only a sort of warning to the listener of some *possible* minor non-equivalence between six and the correct number“.

Niðurstöður þessara rannsókna ber að sama brunni: Agnirnar sem um ræðir eru notaðar til að draga úr vægi fullyrðingar þar sem mælandi gefur til kynna að hann sé ekki alveg fullviss um að hann fari með rétt mál þótt hann telji það sennilegt.

Agnir af þessu tagi má því líta á sem merki um **þekkingarlega afstöðu** (e. *epistemic stance*) en með því er átt við hversu fullviss eða sannfærður mælandi er um inntak eða sannleiksgildi orða sinna. Slíka vissu eða efasemdir má láta í ljós með orðum sem auka ekki við merkingu segðarinnar heldur bæta þessari vídd við hana (Chin-

⁵ Ögnina *ha* er einnig hægt að nota sem svokallaðan hala sem mælandi hengir aftan við segð sína til að skapa tengsl og samkennd með viðmælendum (sbr. Þóru Björk Hjartardóttir 2006).

damo og fl. 2012, sjá einnig Biber 2004, Biber og Finegan 1989). Á stigbundnum þekkingarskala (e. *epistemic status*) Heritage (2012) um það hvernig mælandi getur látið vitneskju sína eða þekkingu í ljós frá því að vita lítið eða ekkert, sem táknað er K- (K stendur fyrir enska orðið *knowledge*), yfir í það að vera fullviss, táknað K+, lægi mælandi þá með notkun slíkra agna ekki fjarri K+ en þó ekki yst á ásum.

4 Hlutverk og málaðgerðarleg staða agnarinnar *hvað*

Eins og fram kom í 2. kafla voru 25 dæmi í gagnasafninu um ögnina *hvað* á undan liðum sem innihalda orð fyrir tíma, magn eða heiti. Í yfirgnæfandi fjölda dæmanna stendur *hvað* fyrir framan lið sem inniheldur tölur eða önnur sértæk orð yfir tíma eða magn, eða 20 alls. Mun færri dæmi, eða aðeins fimm, voru um að liðurinn innihéldi staðarheiti (tvö dæmi) eða önnur orð sem túlka má sem sértækt heiti í víðri merkingu. Um var að ræða tvö samnöfn í sértækri merkingu (*nýrnasteinn*, *lega* (um tiltekna hjólalegu í bifreið) og þjóðernislýsingarorðið *íslenskur*). Staða *hvað* er í flestum dæmanna næst liðnum, sbr. (2) (*hvað tuttuguogéinstommu skjá*), en þó kemur fyrir að hún standi á undan lið þeim sem töluliðurinn eða heitið er hluti af, eins og sjá má í (1) (*hvað fyrir tveimur árum*).

Fyrst verður gerð grein fyrir hlutverki agnarinnar *hvað* á undan sértæku heiti í 4.1 og síðan á undan tíma- og magnliðum í 4.2. Þá verður stöðu agnarinnar *hvað* sem lagfæringu gerð skil í 4.3. Niðurstöður kaflans verða svo dregnar saman í 4.4.

4.1 *hvað* á undan sértæku heiti

Í eftirfarandi dæmi eru hjónin A og B að segja vinnuhjónum sínum, C og D, frá skrautlegum fjölskyldumeðlimum A (Sigga) og ýmsum uppákomum tengdum þeim eins og þessari hér:

(3) *Dópbæli*: ÍSTAL (06-220-02)

- 01 B: =Þetta er alveg glæponarnir í fjölskyldunni hans Sigga svo er
- 02 annar sem að Gísli
- 03 A: já
- 04 B: Sigggi fór með honum í eitthvað dópbæli sko
- 05 A: já [heyrðu hvað heitir það]

- 06 B: [hann var svo stressaður] að hann var alveg að deyja
 07 A: það heitir (þa-) ((skark)) (m-) eða þarna (niðr-) (það) sem
 → 08 var niðri í bæ **hvað** þarna Mjólnisholt
 09 C: [já] það var þetta iðnaðarhverfi þarna
 10 D: [já]

A rekur í vörðurnar þegar hann ætlar að nefna götuna þar sem dóp-
 bæli það sem hann þvældist í var en eftir nokkurt tafs er niðurstaðan
 að það muni hafa verið Mjólnisholt. Tafsíð sem fram kemur í endur-
 tekningum eða hálfsgöðum orðum (e. *cut-offs*) (*þa-*, *m-*, *niðr-*) í línu 7
 og hiki (*þarna*) í línu 8 er býsna algengt í tali fólks og bendir yfirleitt
 til vandræðagangs í tjáningunni svo sem þess að viðkomandi sé að
 leita í huga sér að orði sem hann hefur gleymt í svipinn (Lindström
 2008:149–150).

Hér má því segja að tafsíð og ögnin *hvað* sýni að mælandi muni
 í fyrstu ekki götuheitið og þurfi þessa atrennu að því. Orðið *hvað* sé
 því hér eins og hin orðræðumerkin (tafsíð og hikið) einhvers konar
 hikorð til að vinna tíma og hlutverk þess sé því orðaleit. C og D hafa
 ekki heyrt þetta áður en gefa til kynna með lágmarksendurgjöfinni
já í línunum 9 og 10 að þau fylgist með og hugsanlega má líta á orð C í
 því framhaldi sem óbeinan stuðning um að A kunni að fara rétt með
 götuheitið þar sem slíka staði sé gjarnan að finna í iðnaðarhverfum.

Svipað má segja um önnur dæmi með sértæku heiti: Ögnina *hvað*
 má þar túlka sem merki um orðaleit. Heildarsamhengi auk annarra
 merkja, hikorða og endurtekninga styðja það á sambærilegan hátt og
 í dæmi (3). Þetta á þó ekki við um eitt dæmi, það sem hér fer á eftir.
 Hér hafa sömu hjón og í (3) orðið og segja nú frá Ítala nokkrum sem
 er vinnufélagi A.

(4) Ítalinn: ÍSTAL (06-220-02)

- 01 A: honum alla vega [hann vill] ekkert fara héðan sko
 02 D: [(lækna þetta)]
 03 C: [nei]
 04 D: [nei]
 05 A: hann bara kann [mjög vel við sig]
 06 B: [kom hérna með stelpu] sem hann var með sem sagt
 → 07 búinn að vera með **hvað** íslenskri
 08 A: já hann [(fluttist til x)]
 09 B: [en svo] reyndar skildi hann við hana hann varð
 10 að gera það hann neyddist til þess af því að (ít-) íslenskar konur
 11 voru svo ógeðslega fallegar hann var alveg [að klikkast]
 12 A: [hann gat ekki]
 13 valið úr ((hlær))

Ítalinn sem um ræðir fluttist til Íslands að því er virðist vegna stúlku sem hann var í sambandi við og því dregur B þá ályktun að hún hljóti að hafa verið íslensk en skýtur inn ögninni *hvað* á undan eins og til að setja fyrirvara á orð sín hugsanlega af því hún þekkir ekki til stúlkunnar þótt kringumstæður bendi til íslensks þjóðernis hennar. Augljóslega er B ekki að leita hér að orði heldur snýst þetta um það hvort stúlkan var íslensk eða ekki. B fær síðan stuðning við orð sín með jánki A í línu 8 sem þekkir væntanlega betur til enda umræddur Ítali vinnufélagi hans.

4.2 *hvað* á undan tíma- og magnliðum

Notkun agnarinnar *hvað* í dæmi (4) er sambærileg þeirri notkun sem sjá má í öllum dæmum þar sem *hvað* beinist að tíma, fjölda eða magni. Lítum fyrst á þetta dæmi.

(5) *Fyrirtæki: ÍSTAL (07-107-01)*

- 01 A: við
 02 B: já
 03 A: erum komin með sko þarna Titan fyrirtæki sem að (.) (u-)Hamar
 04 keypti hlut í
 05 B: nú
 → 06 A: já og (f-) fengum (.) (e-) **hvað** átta manns örugglega yfir til
 07 okkar sko
 08 B: jájá
 09 A: og þau eiga að sjá um sko allt hosting [fyrir okkur]
 10 B: [já] einmitt

Hér ræða tveir vinir um störf sín og A greinir frá hlutakaupum fyrirtækisins sem hann vinnur hjá, Hamri, í öðru fyrirtæki. B er ekki kunnugt um þetta eins og sjá má á viðbrögðum hans í línu 5 þar sem *nú* má túlka sem merki um nýjar upplýsingar fyrir B og áhuga hans á að heyra meira sem mælandi bregst við með staðfestingu í línu 6 (sbr. Helgu Hilmisdóttur 2016:137–140). Í framhaldinu segir hann síðan frá því að nokkrir starfsmenn frá hinu fyrirtækinu hafi við það flust yfir til þeirra. Orðið *jájá* í línu 8 er merki frá B um að hann hlusti og sé með á nótunum, svokölluð endurgjöf, en ekki staðfesting á fjölda þeirra starfsmanna sem A nefnir þar sem B þekkir ekki til þessara mála.

Endurtekningarnar (*f-*), hikið (*e-*) og þögnina (.) ásamt ögninni *hvað* mætti hugsanleg líta á sem merki um að mælandi muni ekki í bili *hvað* þetta voru margir sem komu til þeirra við samruna fyrirtækjanna, sbr. dæmi (3) í 4.1. Allt eins líklegt er þó að mælandi sé hér ekki að leita

beint að orði sem hann hefur gleymt í bili, hann muni ekki hvað þetta voru margir, þ.e. hrein orðaleit, heldur sé hann ekki alveg viss í sinni sök um fjöldann. Hann sé því fremur að leita að réttu tölunni, þeirri sem hann telur að sé sennileg en er þó ekki viss um og gefi það til kynna með ögninni *hvað* og treysti svo þá ákvörðun sína með því að bæta við orðinu *örugglega*.

Slíkan fyrirvara um fjölda sem látinn er í ljós með ögninni *hvað* má skýrt greina í eftirfarandi dæmi þar sem mælandi bætir einnig við orðunum *held ég* aftan við tímann sem hann tilgreinir.

(6) *Þriðja kryddið*: ÍSTAL 01-112-04

- 01 A: Asíuhofið er miklu betra (.) annars féllu þeir á prófi sem ég lærði
 02 á Holiday Inn að á þessum kínversku stöðum þeir nota þriðja
 03 kryddið ótápílega
 04 B: m
 05 A: alltaf að (.) segja hvernig maður á að tékka á því ef þú færð súpu
 06 B: já
 07 A: ((tónlist)) þá geturðu tékkað á þriðja kryddinu með því að þú
 08 hrærir svona (x)
 09 [...]
 → 10 A: ég tékkaði þetta ég fór með Jóa á Asíuhofið núna (.) **hvað**
 11 síðasta laugardag held ég ((hóstar)) og tékkaði þetta og þetta
 12 passaði alveg sko
 13 C: m
 14 A: það fer svona nokkra millimetra til baka
 15 C: m

Hér er rætt um kínversk veitingahús og A segir félögum sínum frá því að þau mörg hver drýgi súpur með þriðja kryddinu og hvernig komast megi að því hvort svo sé gert (einni langri lotu er hér sleppt úr samtalinu þar sem hann lýsir þessu ítarlega, sýnt með [...]). Síðan greinir A frá veitingahúsaferð sinni nýlega þar sem hann hafi athugað þetta. Hann þagnar aðeins eins og hann sé að rifja upp með sér hvaða dag það hafi verið, skýtur þá inn *hvað* á undan deginum sem hann svo nefnir sem sennilegan (línur 10 og 11) og bætir síðan útdráttarorðunum *held ég* aftan við tímasetninguna (lína 11) eins og til að styrkja að hann kunni að hafa rangt fyrir sér um réttan dag.

Ögnin *hvað* er þá merki um fyrirvara mælandans um þann tiltekna dag sem hann nefnir fremur en hún gefi til kynna hreina orðaleit sem ljúki með því að hið rétta orð finnist. Ögnin er þá eins konar varnagli um að ekki sé ranghermt.

Í framangreindum dæmum, (5) og (6), eru ýmis hikmerki á undan ögninni *hvað* en í mörgum öðrum dæmum af þessum toga eru ekki

nein slík merki greinanleg hvorki á undan né eftir ögninni, sbr. dæmi (1) (*ég fór einmitt hvað fyrir tveimur árum þá fór ég að heimsækja þarna fólk*) og (2) (*en ég hef einmitt er með hvað tuttuagoEinstommu skjá niðri í vinnu*) í 1. kafla.

Sameiginlegt öllum þessum dæmum, (1), (2), (5) og (6) er að með því að skjóta inn ögninni *hvað* á undan tíma- eða magnlið sem fyrirvara um að tíminn eða talan sé alveg rétt gefur mælandi með slíkum varnagla til kynna veika þekkingarlega afstöðu en þó er hann ekki allfjarri K+ endanum á þekkingarskalanum, sbr. umræðu í lok 3. kafla, þar sem hann telur fremur sennilegt að hann fari með rétt mál.

Oft eru þátttakendur að ræða sameiginlega reynslu eða málefni sem þeir allir hafa þekkingu á eins og sjá má í dæmi (4) hér að framan þar sem mælandi telur sennilegt að umrædd stúlka hafi verið íslensk og viðmælandi staðfestir það. Segja má að í slíkum tilvikum þegar viðmælandi þekkir til málefnisins geti ögnin *hvað* þá einnig haft það hlutverk að gefa honum tækifæri til að staðfesta að mælandi fari rétt með. Nokkur fleiri slík dæmi má finna í efniviðnum þar sem viðmælandi staðfestir á einn eða annan hátt orð mælanda og hér er að lokum eitt slíkt tilgreint þar sem ögnin *hvað* er glögglega notuð til að kalla eftir staðfestingu. Þessi notkun er þá ekki óáþekk öðru meginhlutverki halans *er það ekki* sem skeyta má aftan við segðir á skiptistöð í svokölluðum framlengdum enda lotunnar (sjá Þóru Björk Hjartardóttur 2011).

(7) *Húsdýragarðurinn*: ÍSTAL (06-220-02)

- 01 A: og þetta varð alveg sko ég var alveg svona hérna hvenær var það
02 sem við vorum í Húsdýragarðinum (.)
03 B: að það sé fló þaðan=
04 C: =það var um síðustu helgi
05 A: nei ég var sko búin að fá þetta fyrir svona hálfum mánuði síðan
06 (.) [og þetta var bara] svona venjulegt flóabit ég fæ
07 C: [þetta er kannski bara stunga]
08 A: alltaf svona ofnæmisviðbrögð við flóabitum (.) svo bara jafnar
09 þetta sig á einhverju viku tíu dögum svo fórum við í
→ 10 Húsdýragarðinn á **hvað** laugardag eða sunnudag
11 C: sunnudag
12 A: sunnudaginn (.) og þá bara þú veist byrjaði ég bara að
13 stokkbólgná og hérna ég veit ekki hvað hefur gerst

Hér er A að segja B frá skordýrabiti sem hún hafi fengið fyrir skemmstu sem blossaði síðan upp þegar hún ásamt C fór í Húsdýragarðinn. Hún man hins vegar ekki alveg hvenær það var og spyr fyrst C (línur 1 og

2) og fær svar (lína 4). Hún reynir síðan að rifja upp hvorn daginn það var þá helgina og er ekki viss sem hún lætur í ljós með ögninni *hvað* í línu 10 og biður um leið með því óbeint um staðfestingu á því um hvorn daginn hafi verið að ræða. C kemur henni aftur til hjálpar og A endurstaðfestir svo daginn með endurtekningu á orðum C í línu 12. Sé gripið aftur til þekkingarskalans (sjá 3. kafla) mætti kannski segja með endurstaðfestingu A í línu 12 hafi A færst til á skalanum frá því að vera í námunda við K+ yfir á endapunktinn þar.

4.3 *hvað* sem lagfæring

Eins og fram kom í 3. kafla er með innskoti agnarinnar *hvað* inn í miðja lotu gripið til aðgerðarinnar lagfæringar til að leysa úr þeim vanda sem mælandi hefur ratað í með segð sína. Í því hlutverki sem ögnin *hvað* gegnir á þessum stað í lotunni, eins og gerð var grein fyrir í 4.1 og 4.2, er vandinn sá að mælandi er ekki fullviss um sannleiksgildi þess fjölda, magns eða tíma sem hann telur vera eða hann hefur gleymt í svip hinu sértæka heiti sem hann hafði í huga.

Sé þetta greint nánar skv. hinu sundurliðaða þriggja þrepa ferli aðgerðarinnar lagfæringar, sem gerð var grein fyrir í 3. kafla, er vandinn sem ekki hefur enn verið tjáður með orðum þá fyrsta þrepið, rótin svokallaða. Merkið, sem gefur til kynna vandann, er ögnin *hvað* og niðurstaðan er þá segðin sjálf, þ.e. tímasetningin, talan eða magnið sem ekki var fullvissa um eða hið sértæka heiti sem grafið hefur verið úr hugarfylgsnum. Í báðum tilvikum er um að ræða sjálfsprottna sjálfslagfæringu, því það er mælandinn sjálfur sem bæði bendir á vandann (sjálfsprottinn) og lagar hann (sjálfslagfæring), eins og fram kom í 3. kafla.

4.4 Niðurstaða

Hér hafa verið sýnd nokkur dæmi um notkun orðræðuagnarinnar *hvað* í innstöðu þar sem athyglinni er beint að tilteknum tíma, magni eða heiti. Greind voru tvö meginhlutverk agnarinnar í þessari notkun. Annars vegar er hún notuð í orðaleit, þ.e. þegar mælandi leitar í huga sér að orði sem hann hefur gleymt í svipinn. Þetta átti við þegar um er að ræða staðarheiti eða orð sem túlka má sem sértækt heiti (sjá kafla 4.1).

Mun algengra er þó að ögnin *hvað* standi á undan tíma- eða magnlið,

þ.e. töluorði eða nafnorði sem táknar tiltekinn tíma. Í þeim tilvikum hefur ögnin hlutverk sem varnagli því með henni lætur mælandi í ljós fyrirvara um að rétt sé með farið. Hann tiltekur ákveðna tölu, dag eða magn sem hann telur einna sennilegast en þó ekki alveg óyggjandi og setur því jafnframt fyrirvara á sannleiksgildið með því að skjóta inn ögninni *hvað* og heldur með því þeim möguleika opnum að hann kunni að hafa rangt fyrir sér (sjá kafla 4.2). Orðið *hvað* í þessari stöðu er þá eins konar merki um að minni háttar ósamræmi kunni að vera milli hins sagða og raunveruleikans: varnagli um að rétt sé farið með, sbr. greiningu Siegels (2002) sem vísað var til í 3. kafla. Í slíkum tilvikum má stundum sjá á viðbrögðum viðmælenda sem hafa sama þekkingargrunn, þ.e. þekkingu á því málefni sem rætt er um, að ögnin *hvað* hefur enn fremur það hlutverk að kalla óbeint eftir stuðningi eða staðfestingu viðmælenda á því sem mælandi telur sennilegt. Agnir af þessu tagi má því líta á sem merki um veika þekkingarlega afstöðu (e. *epistemic stance*) en með því er átt við hversu fullviss eða sannfærður mælandi er um inntak eða sannleiksgildi orða sinna (Chindamo og fl. 2012, sjá einnig Biber 2004, Biber og Finegan 1989), sbr. umræðu í 3. kafla.

Notkun á ögninni *hvað* í þessari stöðu og hlutverkum fellur undir aðgerðina lagfæringu og skv. hinni þriggja liðuðu sundurgreiningu þess ferlis er ögnin sjálf merkið sem mælandinn lætur í ljós til að gefa til kynna vanda sem upp hefur komið í því sem hann sagti vildi hafa, þ.e. merki um leit að orði eða varnagli um sannleiksgildi.

5 Lokaorð

Hér hefur verið fjallað um orðmyndina *hvað* sem skjóta má inn í lotur einkanlega á undan tíma- og magnliðum en einnig á undan staðarheitum og orðum sem túlka má sem sértækt heiti. Leitt var líkum að því að *hvað* hafi hér stöðu orðræðuagnar sem hafi það meginhlutverk að setja fyrirvara á þær tímasetningar, tölu eða magn sem mælandi nefnir, nákvæmni sem gæti skeikað einhverju. Ögnin *hvað* er því eins konar varnagli um sannleiksgildi yrðingarinnar: það kunni að vera eitthvert ósamræmi á milli hins sagða og þess sem er í raun. Einnig má stundum sjá á viðbrögðum viðmælenda í þeim tilvikum þegar um sameiginlegan þekkingargrunn er að ræða að ögnina má einnig túlka sem boð til viðmælenda um staðfestingu á sannleiksgildi upplýsinganna. Í öðrum tilvikum, á undan heitum, er hins vegar frem-

ur um orðaleit að ræða, ögnin hefur það hlutverk að gefa mælanda færi á að kalla fram orð sem hann hefur gleymt í svipinn.

Enn fremur var þessi notkun agnarinnar *hvað* greind sem liður í sjálfsprottinni sjálfsleiðréttingu sem er býsna algeng í samtölum og felst í því að mælandi gefur til kynna með ýmsum leiðum vanda í orðræðunni sem hann hefur ratað í. Vandinn (*rótin*) getur verið fólgin í því að mælandinn leitar í huga sér að orði sem hann vildi sagt hafa og er þá oftast látinn í ljós með hiki eða orðræðuögnum (*merkið*), hér ögninni *hvað*, áður en orðið sjálft er mælt (*niðurstaðan*). Einnig getur vandinn legið í því að mælandi er ekki alveg fullviss um tímasetningu eða magn (*rót*) en setur þó fram það sem hann telur sennilegt (*niðurstaða*) með fyrirvara um að hann kunni að fara með rangt mál (*merki*). Sá fyrirvari eða varnagli er tjáður með ögninni *hvað*. Langflest dæmin í efniviðnum voru af þessu síðarnefnda tagi.

Hliðstæðar agnir við ögnina *hvað* í þeim hlutverkum sem hér hafa verið greind má finna í skyldum málum eins og rætt var stuttlega í 3. kafla. Þó virðist sem staða agnarinnar í íslensku sé bundnari því hún er einskorðuð næst á undan þeim lið sem hún beinist að í þessum tilteknu hlutverkum.

Ekki er víst að öll kurl séu komin til grafar um notkun agnarinnar *hvað* í íslensku talmáli þótt með þessari athugun hafi sitthvað vonandi þokast í átt að frekar skilningi á eðli ýmissa orða í íslensku sem notuð eru sem orðræðuagnir í margvíslegum tilgangi.

Heimildir

- Aijmer, Karin. 2002. *English Discourse Particles*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Aijmer, Karin. 2015. The Swedish modal particle *väl* in a contrastive perspective. *Nordic Journal of English Studies* 14/1:174–200.
- Aijmer, Karin. 2016. The Swedish modal particle *nog*. A contrastive analysis. *Nordic Journal of English Studies* 15/3:149–170.
- Biber, Douglas. 2004. Historical Patterns for the Grammatical Marking of Stance. A Cross-register Comparison. *Journal of Historical Pragmatics* 5/1:107–136.
- Biber, Douglas og Edward Finegan. 1989. Styles of Stance in English: Lexical and Grammatical Marking of Evidentiality and Affect. *Text* 9/1:93–124.
- Brinton, Laurel J. 2017. *The Evolution of Pragmatic Markers in English: Pathways of Change*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Chindamo, Massimo, Jens Allwood og Elisabeth Ahlsén. 2012. Some Suggestion for the Study of Stance in Communication. *Proceedings of IEEE SocialCom*. Workshop on Exploring Stances in Interactions: Conceptual and Practical Issues in Social Signal Processing. <https://ieeexplore.ieee.org/document/6406318> (ágúst 2019).
- Couper-Kuhlen, Elizabeth og Margret Selting. 2001. Introducing Interactional Linguistic. Í: Elizabeth Couper-Kuhlen og Margret Selting (ritstj.). *Studies in Interactional Linguistics*, bls. 1–22. Amsterdam: John Benjamins.
- Couper-Kuhlen, Elizabeth og Margret Selting. 2018. *Interactional Linguistics: Studying Language in Social Interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fretheim, Thorstein. 1981. Ego-dempere og alter-dempere. *Maal og minne* 1–2:86–100.
- Helga Hilmsdóttir. 2001. Partiklarna þúveist og skiluru – ett ísländskt ungdomssamtal under lupp. Í: Kerstin Nordenstam og Kerstin Norén (ritstj.). *Språk, kön och kultur*. Rapport från fjärde nordiska konferensen om språk och kön, bls. 124–132. Institutionen för nordiska språk. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Helga Hilmsdóttir. 2007. *A sequential analysis of nú and núna in Icelandic conversation*. Nordica Helsingiensia 7. Department of Scandinavian Languages and Literature. Helsinki: University of Helsinki.
- Helga Hilmsdóttir. 2016. Responding to informings in Icelandic talk-in-interaction: A comparison of nú and er það. *Journal of Pragmatics* 104:133–147.
- Helga Hilmsdóttir og Camilla Wide. 2000. sko – en mångfunktionell diskurspartikel i ísländskt ungdomsspråk. Í: Ulla-Britt Kotsinas, Anna Brita Stenström og Eli-Marie Drange (ritstj.). *Ungdom, språk og identitet*. Rapport fra et nettverksmøte, bls. 101–121. København, Nordisk ministerråd.
- Heritage, John. 2012. The Epistemic Engine: Sequence Organization and Territories of Knowledge. *Research on Language and Social Interaction* 45/1:30–52.
- Hutchby, Ian og Robin Wooffitt. 2008. *Conversation Analysis*. Önnur útgáfa. Cambridge: Polity Press.
- Íslensk nútímamálsorðabók. Halldóra Jónsdóttir og Þórdís Úlfarsdóttir (ritstj.) <https://islenskordabok.arnastofnun.is> (mars 2020).
- Íslensk orðabók. 2007. (4. útg. byggð á 3. prentun frá 2005 með allnokkrum breytingum). Ritstj. Möður Arnason. Reykjavík: Edda.
- Íslenskt textasafn. <http://corpus.arnastofnun.is/leit.pl> (desember 2019).
- Íslenskt unglíngamál: Rannsókn á samskiptaaðferðum í raungögnum. <https://www.arnastofnun.is/is/islenskt-unglingamal-rannsokn-samskiptaadferdum-i-raungognum> (desember 2019).
- ÍSTAL = Íslenski talmálsbankinn. <http://corpus.arnastofnun.is/leit.pl> (ágúst 2019).

- Kolbrún Ýrr Bjarnadóttir. 2009. *Bein ræða í samtölum*. Ritgerð til B.A-prófs. Hugvísindasvið Háskóla Íslands.
- Lindström, Jan. 2008. *Tur och ordning*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Lindström, Jan og Catrin Norrby. 2016. Nog är det tillräckligt! *Språktidningen* 8/2016. <https://spraktidningen.se/artiklar/2016/11/nog-ar-det-tillrackligt> (febrúar 2020).
- Nilsson, Jenny. 2005. *Adverb i interaktionen*. Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 4. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Rósa Gísladóttir. 2015. Other-initiated repair in Icelandic. *Open Linguistics* 1/1:309–328.
- Sacks, Harvey, Emanuel A. Schegloff og Gail Jefferson. 1974. A Simplest Systematics for the Organization of Turn-taking for Conversation. *Language* 50/3:696–735.
- Schegloff, Emanuel A., Gail Jefferson og Harvey Sacks. 1977. The Preference for Self-correction in the Organization of Repair in Conversation. *Language* 53/2:361–382.
- Schourup, Lawrence. 1985. *Common Discourse Particle*. New York: Garland.
- Siegel, Muffy E.A. 2002. *Like: The Discourse Particle and Semantics*. *Journal of Semantics* 19:35–71.
- Steensig, Jakob. 2001. *Sprog i virkeligheden*. Bidrag til en interaktionel lingvistik. Århus: Aarhus universitetsforlag.
- Þóra Björk Hjartardóttir. 2006. Halar í samtölum. *Íslenskt mál og almenn málvísindi* 28:18–55.
- Þóra Björk Hjartardóttir. 2011. Orðræðuögnin er það ekki. *Íslenskt mál og almenn málvísindi* 33: 19–51.
- Þórunn Blöndal. 2002. *Lokaskýrsla. ÍS-TAL: Íslenskt talmál – gagnabanki*. RANNIS: Markáætlun í upplýsingatækni og umhverfismálum, Reykjavík.
- Þórunn Blöndal. 2005. *Lifandi mál*. Inngangur að orðræðu- og samtalsgreiningu. Reykjavík: Rannsóknarstofnun Kennaraháskóla Íslands.
- Þórunn Blöndal. 2006. „ ... og við bara alveg ókei ... “. Vangaveltur um tíðni og hlutverk ókei í íslensku talmáli. *Skíma* 29/2:17–20.
- Þórunn Blöndal. 2015. *Where Grammar meets Interaction. Collaborative Production of Syntactic Constructions in Icelandic Conversation*. Nordica Helsingiensia 42. Department of Finnish, Finno-Ugrian and Scandinavian Studies. Helsinki: University of Helsinki.

Umskráning og táknun

Þátttakendur í samtalinu eru merktir með bókstöfum. Örvar fyrir framan línur vísa á það sem umfjöllunin snýst um og er orðið *hvað* feitletrað. Hornklofar merkja samhliða tal þátttakenda, þ.e. þeir tala báðir í einu. Samasemmerki (=), svokölluð negling, táknar að mælandi tekur til máls um leið og annar hefur sleppt orðinu og engin merkjanleg þögn er á lotumótum. Ógreinileg orð eru innan sviga og orð sem

heyrast alls ekki eru sýnd sem x. Bandstrik aftan við bókstaf eða orðhluta innan sviga tákna orð sem ekki er lokið við. Stutt þögn er sýnd með punkti innan sviga. Umhverfshljóð, sem og líkamshljóð, eru gefin til kynna með tvöföldum sviga. Öllum nöfnum og sumum staðarheitum er breytt. Tilvísun í númer samtals fylgir í sviga aftan við heiti samtalsbútsins.

Lykilorð

samtöl, orðræðuögn, varnagli, orðaleit, þekkingarleg afstaða, sjálfsprottin sjálfslagfæring

Keywords

Icelandic conversation, discourse particle, hedging, word-search, epistemic stance, self-initiated self-repair

Abstract

This study focuses on a particular use of the interrogative pronoun *hvað* 'what' in Icelandic conversation. Besides occurring in open questions (e.g. *hvað er þetta* 'what is this'), *hvað* can also be used as a discourse particle in repair sequences. Such occurrences typically occur in turns that contain either numeral information (time, number or quantity) or names and other specific labels.

The following two examples are drawn from the the spoken corpus ÍSTAL: (1) *en ég hef einmitt er með hvað tuttuguogEinstommu skjá niðri í vinnu* 'but I have just have **hvað** twenty one inch screen down at work', and (2) *það heitir (þa-) (m-) eða þarna (niðr-) (það) sem var niðri í bæ hvað þarna Mjölnisholt* 'it is called (i-) (m-) or there (do-) (it) which was downtown hvað there Mjölnisholt'. In (1) and (2), *hvað* is used to structure a repair sequence that aims at solving problems that have arisen in the flow of the conversation. To be more specific, *hvað* functions as a repair initiator in self-initiated self-repairs. It is argued, on one hand, that the main role of the particle is to mark a minor inconsistency that may exist between what is said and what is actually the case (1), and, on the other, that the speaker is doing a word-search (2).

The empirical data comprises around 20 hours of naturally occurring conversation from the ÍSTAL database recorded in 2000. In total, there are 25 sequences that contain an occurrence of *hvað* as a discourse particle. The theoretical and methodological framework is conversation analysis and interactional linguistics.

Dóra Björk Hjartardóttir
 Íslensku- og menningardeild
 Hugvísindasvið Háskóla Íslands
 Árnagarði v/Suðurgötu
 IS-101 Reykjavík
 thorah@hi.is